

ЗАСВОЄННЯ МУЗИЧНИХ СТИЛІВ У ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Зоя СТУКАЛЕНКО (Кіровоград)

У статті автор обґрунтовано доводить важливість розробки та застосування в роботі ВНЗ аналізу музичних стилів в якості ведучої діяльності студентів на заняттях індивідуальної інструментальної підготовки.

В статтє автор научно обосновує важність розробки и применения в работе теории и методики стилевого анализа музыкальных произведений в качестве ведущей деятельности обучаемых при изучении инструментальных дисциплин в ВНЗ.

Ключові слова: музичні стилі, імпровізація, творча активність, індивідуальна творчість, комунікативна діяльність.

Постановка проблеми. Професія учителя музики сучасної загальноосвітньої школи відрізняється своєю багатогранністю. Вона включає в себе різні види музично-педагогічної діяльності, що потребує від учителя широкого кругозору, розвинутих творчих здібностей, новаторського стилю мислення, загальної та мовної культури. Ефективність цих видів музично-педагогічної діяльності багато в чому залежить насамперед від знань, вмінь та навичок, здобутих на заняттях індивідуальної інструментальної підготовки. За допомогою цих знань, вмінь та навичок вчитель демонструє свою ерудицію, методичну майстерність, особисті особливості, характер спілкування з учнями не тільки використовуючи метод особистого показу, особистого відтворення творів або їх фрагментів, але й на рівні мовної діяльності. Одним з компонентів мовної діяльності вчителя музики є вербальна (мовна) інтерпретація музичного твору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значимість «Слова про музику» у виховному процесі школярів відмічають Е.Б. Абдулін, О.А. Апраксіна, Л.Г. Арчажникова, Л.В. Горюнова, П.Л. Гродзенська, Д.Б. Кабалевський та ін. Багато хто вважає, що твір буде більш зрозумілим, якщо ознайомлювати учнів з фактами життя композитора,

його світосприйняттям, характеризувати його епоху та творчість в цілому, проводити паралелі з іншими творами, тобто ознайомлювати зі стилістичними особливостями даних творів. При цьому важливо створювати «емоційний настрій» для сприйняття музики студентами, учнями та включати елементи аналізу творів, які відображаються у різноманітних музикознавських судженнях та слугують посиленню емоційного, інтелектуального сприйняття твору.

Отже, *цілі статті* полягають у тому, щоб на основі фундаментальних праць вітчизняних теоретиків і практиків представити сутність та умови технології засвоєння музичних стилів у процесі інструментальної підготовки учителів музики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика показує, що більшість студентів відчують великі труднощі при вербальній інтерпретації музичних творів: не можуть самостійно підібрати потрібну інформацію, викласти матеріал у відповідності до мети інтерпретації, часто неграмотно використовують музичну термінологію, недостатньо приділяють увагу формі судження, її виразності. Як наслідок, висловлювання студентів про музику не завжди здатні зацікавити школярів, викликати в них бажання слухати музичний твір, потребу розширювати свій кругозір.

Подоланню цих труднощів найбільш ефективно сприяють заняття музично-аналітичною діяльністю на уроках індивідуальної інструментальної підготовки. Вона визначає рівень знань студентів, стає важливим фактором майбутньої педагогічної роботи, так як стрижнем більшості діючих програм з музики є розвиток активного творчого аналітичного слухання, яке здатне долучити дітей до світу високої музики. У вищій школі музично-аналітична діяльність має свою специфіку: в відповідності до характеру знань, які отримуються, аналіз повинен насамперед відбуватися з позицій сталеної типології в процесуально-історичному аспекті.

Говорячи про вдосконалення професійної підготовки в педагогічному Вузі Л.Г. Арчжанова підкреслює, що «виконавські дисципліни повинні бути сконцентровані в певний момент учбового процесу на вивченні однієї сутнісно важливій для музичного мистецтва проблемі. Основою для такого підходу може слугувати категорія музичного стилю» [2, 32].

Основи аналізу стилів закладені в радянському музикознавстві Б.В. Асаф'євим, В.А. Цуккерманом, М.К. Михайловим, В.В. Медушевським, Ю.Н. Холоповим. Але у методиці навчання інструментальним дисциплінам аналіз стилів поки що не знайшов широкого вжитку та розробки. Саме тому наше дослідження полягає в розробці та досвідченій перевірці теорії та методики використання

аналізу стилів в якості ведучої діяльності студентів при вивченні вибраних творів в поєднанні з творчими формами навчання (імпровізацією, написанні творів, т.і), котрі є головним методом активізації процесу навчання [1, 105].

Теоретичною та методологічною основою дослідження є загальні принципи дидактики та теорії навчання у вищій школі (В.П. Беспалько, А.А. Вербицький, І.І. Ильясов, І.Я. Лернер, А.В. Петровський, М.Н. Скаткін); фундаментальні положення педагогічної психології про структуру учбового процесу, співвідношенні знань та діяльності в процесі навчання, про методи навчання, теорії проблемного навчання (Ю.К. Бабанський, П.Я. Гальперин, В.В. Давидов, М.І. Махмутов, А.М. Матюшин, Я.А. Пономарьов, Н.Ф. Талізін). При вивченні музикознавських аспектів проблеми автор спирався на положення загальновідомих історичного та теоретичного музикознавства, сформульованих у працях Б.В. Асаф'єва, В.А. Цуккермана, Л.А. Мазеля, С.С. Скребкова, М.К. Михайлова, В.В. Медушевського, Б.Н. Холопової. Значну роль у формуванні поглядів автора на сутність понять «музичний стиль» та «аналіз музичних стилів» зіграли концепції М.К. Михайлова і В.В. Медушевського, а також модель спеціаліста–учителя музики, розроблена Л.Г. Арчажниковою. Використання цих теоретико-методичних праць обумовило наукову достовірність цієї праці.

Методи проведеного дослідження: теоретичний аналіз філософської, мистецькознавчої, психолого-педагогічної, музикознавчої літератури, узагальнення педагогічного досвіду, педагогічні спостереження, бесіди, анкетування, аналіз студентських курсових робіт, метод діагностування.

Об'єктом дослідження є система професійної підготовки учителя музики на музично-педагогічному факультеті в процесі навчання гри на музичних інструментах. Предмет дослідження – методи і прийоми засвоєння музичних стилів в процесі підготовки учителя музики.

Автор вважає, що головними завданнями дослідження є:

- визначити ступінь розробки особливостей музичних стилів в процесі засвоєння музично-теоретичних дисциплін;
- встановити оптимальне сполучення різних методів і форм роботи на індивідуальних заняттях з інструментальних дисциплін;
- визначити можливості використання стильового аналізу при підготовці учителів музики.

Наше дослідження було направлено на вдосконалення підготовки учителів музики і дозволяє пов'язати учбовий процес у ВУЗі з практичною діяльністю учителя загальноосвітньої школи. Розробка, апробація та залучення деяких методичних рекомендацій направлені на розвиток мислення студентів та їх педагогічних здібностей.

Вивчення музичних творів при навчанні гри на музичному інструменті повинно бути пов'язано з вивченням еволюції музичних стилів, яка включає в себе характерні ознаки стилю автора, творчої направленості епохи, в яку творив майстер. В зв'язку з цим саме аналіз музичних стилів може стати ведучою учбовою діяльністю студентів в процесі навчання гри на музичних інструментах [3, 11].

На думку автора визначними факторами оволодіння сталими знаннями є: а) вивчення інформаційного матеріалу музичних стилів та розвиток музично-аналітичних вмінь; б) комплексне використання творчих форм роботи на індивідуальних заняттях з інструментальних дисциплін [5, 159].

Використання аналізу музичних стилів, як методу навчання на заняттях з інструментальних дисциплін дозволило автору добитися єдності інформаційної та операційної єдності сторін в навчанні; допомогло зорганізувати інтелектуальну діяльність студентів, активувало учбово-пізнавальну роботу, створило можливою взаємодію між викладачем та студентами, виявилось ефективною формою взаємозв'язку та контролю результатів навчання.

Апробація запропонованих автором форм роботи проводилася в ході індивідуальних занять на уроках інструментальної підготовки студентів на базі мистецького факультету Кіровоградського державного університету імені В. Винниченка.

Протягом дослідження з використанням автором системи знань про музичні стилі та специфічних музично-аналітичних вмінь, було виявлено, що використання комплексного підходу знань створює оптимальні умови для найбільш ефективного розвитку творчої активності студентів і, як наслідок цього, вихід на більш високий рівень професійної майстерності.

На думку автора, учбова діяльність студентів повинна відбуватися на високому рівні пізнавальної активності, з ведучою роллю продуктивних процесів мислення як логічного так і аналітичного характеру. В зв'язку з цим автор вважає найбільш ефективним, на даному етапі дослідження, використання методів постановки проблеми та організація логічного мислення.

Для формування потрібного рівня інтелектуальної активності студентів необхідно, щоб заняття відбувались на основі діалогових методів навчання, мали практичну направленість і слугували формуванню музично-аналітичних вмінь, досвіду продуктивної інтелектуальної та комунікативної діяльності.

В ході даного дослідження автору вдалося підвищити рівень потенційної творчої активності студентів свого класу, завдяки поєднанню вищезгаданих методів та форм роботи на індивідуальних

заняттях з інструментальних дисциплін. Актуальність проблеми вивчення музичних творів як репрезентантів певного музичного стилю дала можливість розглянути його у процесуально-історичному ракурсі, як своєрідний ланцюг музичної сталої еволюції. На різних етапах навчання проходило поступове ускладнення діяльності студентів, ускладнення долі продуктивних розумових процесів. Тому, метод імпровізації, написання твору, досвід аналітичної діяльності, які використовувалися в процесі вивчення стилів, стають необхідними в системі підготовки майбутнього вчителя музики. Активізація пізнавальної діяльності, набуття досвіду продуктивного мислення, розширення комунікативного досвіду студентів у процесі навчання стильовому музичному аналізу пов'язані з реалізацією основних сучасних методів навчання у Вузів: алгоритмізації, проблематизації, методів логічної організації мислення, діалогових методів [4, 181].

Автор встановив, що при використанні методів вивчення музичних стилів, викладених в цій статті, відбувається розвиток творчої свободи та самостійної особистості студента, підбираються адекватні форми учбово-виховної роботи, які сприяють успішності професійно-особистісного розвитку кожного студента в процесі навчання на індивідуальних заняттях з інструментальних дисциплін.

При цьому у студентів класу проявилися наступні ознаки творчої активності:

- підвищення рівня складності оперування музичним матеріалом;
- розширення діапазону творчих інтересів студентів, їх стійкість та професійна направленість;
- здобуття здібностей діяти у вибраній професійній області самостійно, ініціативно, на рівні індивідуальної творчості.

В ході дослідження вдалося підвищити рівень потенційної творчої активності студентів класу та вивести їх на наступні рівні:

- в змістовному плані – до оволодіння прийомами та способами дій в такій області, як імпровізація та написання творів, набуття здібностей самостійно ставити перед собою проблеми і продуктивно їх вирішувати, а також самостійно виробляти форми та засоби прояву у творчості;
- в психологічному плані - до розвитку здібності всебічного аналізу проблемно-тупикових ситуацій (предметно-змістовного та особистісно-психологічного планів), які виникають в творчій діяльності, а також до самоорганізації і самообілізації з їх конструктивного вирішення;
- в педагогічному плані – до розвитку складових творчої активності.

Висновки. В рамках проведеного автором дослідження, в якому задіяні питання формування особистості майбутнього учителя музики, була здійснена спроба вплинути на рух навчального процесу з метою добитися його найбільшої активізації. Певні позитивні результати, які

були досягнуті в процесі експерименту, а також ряд інших тісно пов'язаних з ним проблем і задач, які ще не всі вирішенні в рамках даного дослідження, відкривають перспективи для подальшого вивчення і впровадження в роботу викладачів ВУЗів методів, пов'язаних з запропонованою проблемою.

Автор вважає, що дане дослідження не вичерпує всіх питань складної та багатогранної проблеми вивчення музичних стилів. Навпаки, воно показало необхідність подальшого наукового пошуку. Автор розглядає перспективність і важливість наступних напрямів: пошук специфічних методів, способів, прийомів вивчення стильових особливостей музичних творів, які можуть забезпечити більш високий рівень вивчення музики в цілому і найбільш перспективних спрямувань і форм її вивчення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алфеевская Г.С. Анализ музыкальных произведений.// Руководство к написанию курсовой работы. М.1994. – 272 с.
2. Арчажникова Л.Г. На новом рубеже // Музыка в школе. 1986 № 4. – 51 с.
3. Арановский М.Г. Концепция музыкального стиля в работах Михайлова // В кн. М. Михайлов. Этюды о стиле в музыке: Статьи и фрагменты. Л.Музыка. 1990. – 164 с.
4. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: Контекстный подход М.: Высшая школа, 1991. – 368 с.
5. Логинова Л.П. О слуховой деятельности музыканта-исполнителя: теоретические проблемы. М., 1998. – 142 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Стукаленко Зоя Михайлівна – викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, керівник оркестру народних інструментів мистецького факультету.

Коло наукових інтересів: музично-виконавська підготовка майбутніх учителів музики.